

Projektivní metody v diagnostice dětí a dospívajících

PhDr. Irena Komendová, Ph.D.

irena.komendova@seznam.cz

Co je to projekce?

- Freud – obranný mechanismus proti úzkosti (nežádoucí charakteristiky, myšlenky nebo tendence nevědomě přepisujeme druhému)
- Frank (1939) „projekční techniky“ – metody výzkumu osobnosti konfrontující zkoumaného jedince s nějakou určitou situací, ve které bude odpovídat podle smyslu, který tato situace pro něj má, a podle toho, co cítí během této odpovědi.
 - Dle Franka tedy tyto metody vyvolávají u zkoumané osoby různé reakce, kterými tato osoba vyjadřuje dojmy ze svého osobního světa a vlastní osobnosti.
- Šípek a jeho základní charakteristiky projektivních metod:
 - málo strukturovaný úkol – neomezené množství odpovědí;
 - maskovaná testovací procedura;
 - globální přístup k hodnocení osobnosti;
 - odhalují skryté, latentní nebo nevědomé aspekty osobnosti,
 - odrážejí často vliv psychoanalytických koncepcí.

Použití projektivních metod u dětí

- Já dítěte se teprve vyvíjí, struktura a rysy osobnosti jsou ještě nestabilní. Při interpretaci je obtížné odlišit vývojové faktory od osobností dynamiky, nezralost od patologické úchylky.
- Hranice mezi vědomými a nevědomými procesy – jiný charakter u dětí než u dospělých.
- Dítě je citlivé (více než dospělý) při vytváření projektivních odpovědí na prostředí, na interakci s vyšetřujícím, na průběh a délku sezení.
- Mladší dítě neprožívá vnitřní konflikty stejně jako dospělý – rozhovor poskytne mnoho údajů přímo, bez použití projekce.
- Děti interpretují podněty z projektivních technik ve shodě se svojí úrovní vývoje (zejm. u dětí předškolního věku) – POZOR NA INTERPRETACI ROR!

Dělení projektivních metod

- Dělení dle: Svoboda (1999), Šípek (2000)

1. verbální techniky

ROR, Hand test, TAT (CAT, CATO), Test rodinných vztahů (Antony-Bene), testy nedokončených vět, Rosenzweigův obrázkový frustrační test

2. grafické techniky

Test kresby lidské postavy (DAP), **Test stromu**, **Kresba rodiny**, **Kresba začarované rodiny**, Blochův test MDZT, Test tří stromů, Dům-strom-člověk

3. techniky volby

Test barevného diferenciálu, Lüscherova klinická diagnostika, Barevný pyramidový test, Sceno test, Test světa

Výhody projektivních metod

- vyvolává u probanda reakce, které jsou charakteristické pro jeho osobnost a aktuální prožívání
- chtějí poznat celou osobnost
- často mají globální přístup k hodnocení osobnosti (od obran, přes temperament, vztahovost, sebepojetí atd.)
- konfrontují jedince s podnětovou situací, která je velmi neurčitá, málo strukturovaná - to umožňuje velký počet odpovědí
- nebudí dojem zkouškové situace
- proband nemá možnost zkreslit výsledky testu, protože většinou neví, co sledujeme

Kritika projektivních metod

- nízká validita, reliabilita a kritika interpretace

Kritika validity

- velké množství hypotéz/závěrů, které tyto techniky dávají - je pak obtížné je potvrdit, či vyvracet
- často nejasné souvislosti mezi reakcí probanda a psychologickou reprezentací, na kterou z ní usuzujeme (viz ROR, kde větší počet odpovědí mraků či krajiny svědčí pro prožitky opuštěnosti a izolovanosti)
- čím je zkušenější diagnostik, tím je technika validnější

Kritika interpretace

- velký vliv psychologa na interpretaci, tj. nízká objektivita testu
- Někdy se až hovoří o projekci psychologa do jeho závěrů.
- Obtíže s interpretací a jejím ověřováním je také dána často dynamickým interpretačním rámcem, který je sám o sobě obtížně ověřitelný pomocí současných metodologických postupů.

Kritika reliability

- metodologické obtíže (split-half reliability, test-retest reliability), které dělají zjišťování reliability u projektivních technik sporné
- Kritizuje se malá shoda v signování (povinný výcvik v těchto technikách a dále zpřesňováním signovacích systémů – Exner a R-PAS u ROR)

Kresebné techniky

- Kresba odráží různé psychické procesy a jiné procesy:
 - kognitivní přístup ke ztvárnění tématu
 - celková úroveň jemné motoriky a senzomotorické koordinace
 - schopnost vizuální percepce
 - lze zachytit typ temperamentu a emoční prožívání
 - lze zachytit způsob nazírání a postoj k určité skutečnosti (u tématických kreseb)

Výhody kresebných technik

- Snadná administrace.
- Převažuje ochota dětských klientů kreslit.
- Vhodná úvodní metody při navazování kontaktu.
- Celkové uvolnění, snížení napětí, nejistoty a nedůvěry.
- Časová nenáročnost.

Možnosti použití dětské kresby

- orientační informace o celkové vývojové úrovni dítěte
- zjištění úrovně senzomotorických dovedností, resp. vývoj jemné motoriky a vizuální percepce
- způsob citového prožívání, tj. tendence k určitému emočnímu reagování i aktuální emoční ladění
- nástroj k poznání specifických vztahů a postojů, které dítě nechce nebo nedovede projevit jinak

Vývoj kresby

- Vývoj kresby je závislý na vývoji jedince
- Každému věku odpovídá specifický typ kresby

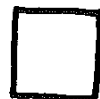
Kreslení geom. tvarů podle předlohy

3leté dítě
kreslí kruh

4leté
křížek

5leté
čtverec

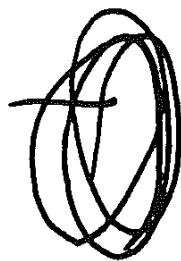

6leté
trojúhelník

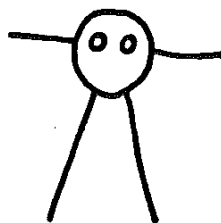

7leté
kosodélník

Kresba „pána“

3leté dítě
nereálná kresba

4leté
hlavonožec

5leté
jen hlavní části těla
(trup)

6leté

ní
je
io

Lidská postava a vývoj tělesného schématu

- průměrně ve věku 3,5 roky
 - kruh nebo ovál – obličej - prožíván jako nejdůležitější část postavy
 - připojení nohou - hlavonožec
 - vyznačení očí, nosu, úst, někdy náznak vlasů
 - ruce (připojené k hlavě nebo k nohám)
 - trup - vodorovná čára mezi lineárně nakreslenýma nohama
 - knoflíky - náznak oblečení
-
- 5. rok - dvojdimenzionální kresba (opuštění lineárního znázornění)
 - Trup - kruh, ovál, trojúhelník, čtyřúhelník
 - Hlava spojená přímo s trupem
 - Nohy daleko od sebe, někdy navazují na obrysovou linii trupu
 - proporce (hlava trup, délka a připojení končetin nejsou dosud v souladu)
 -
 - 6 let - přibývání detailů
 - uši, vlasy-většinou jen po obvodu hlavy
 - někdy klobouk (přímo na hlavě nebo jím probíhá obrysová linie-transparence - i jiné náznaky oblečení)
 - odlišná kresba muže a ženy: ženské postavy - dvoudílné s náznakem pasu

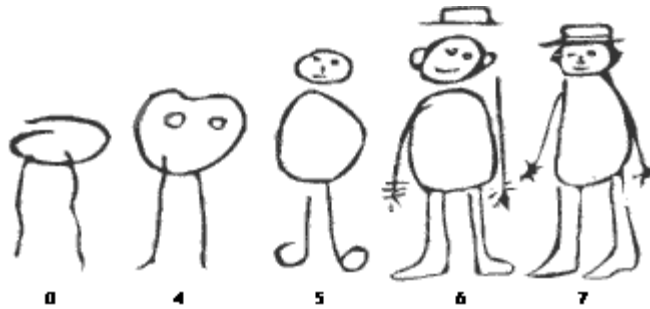
- 7. rok - zpřesnění proporcí
- nohy blíže k sobě
- paže na pravém místě ve výši ramen
- náznak krku - jako mezičlánek - obrysová linie navazuje na linii trupu nebo hlavy.
- vyznačení účesu a oblečení

- 8. rok - profilová kresba
- připojení paží - na přední linii trupu nebo na zadní linii a přední linie je protíná
- en face - zdokonalení kresby
- nohy již nejsou kresleny paralelně, ale sbíhají se v rozkroku, tvary se zaoblují a proporce se sjednocují

- 9 let - pokus zachytit postavu v pohybu
- u profilových - naznačení chůze
- en face - činnost rukou (postava nese tašku)
- obličej má většinu podstatných znaků
- kresby jsou dosud plošné
- větší rozdíly mezi kresbami hochů a dívek (dívky kladou větší důraz na oblečení a účes)

- 10 a 11 let - pokus o stínování, tvarování, perspektivu
- kresby nabývají dimenze objemu a plastičnosti
- Vývoj je zhruba ukončen a v dalších letech dochází ke zdokonalování: obrysové linie hlavy, rysů obličeje, tvarů těla

- Dospívající- více osobitých rysů
- zrcadlení zájmů, zálib, prožívání okolí aj.
- Asi ve 13 letech mnoho dětí přestane kreslit.

0

4

5

6

7

9

10

11-12

13

Práce s kresbou

- Freud a analýza Michelangelovy sochy Mojžíše
- 3 týdny studia
- 20 stran interpretací
- v soše spatřoval symbolickou reprezentaci hlubších aspektů sochařovy psyché
- Musíte s kresbou strávit nějaký čas, studovat ji, zjistit kolik energie do ní kreslíř vložil.

Hodnocení kresby

- Obsahová úroveň
- Formální úroveň
- Projektivní hledisko
- MR: nízká obsahová úroveň, dobrá formální úroveň
- Organicita: nízká formální úroveň, dobrá obsahová úroveň (znaky organicity: velký sklon postavy, dvojité linie, známky tremoru, nenavazující linie)
- Deprese: kresby málo detailizované, chudé